

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Биолошка разновидност во Заштитен предел - Осоговски Планини

Деспина Китанова, Македонско еколошко друштво,
Обука, ZOOM платформа, 19.05.2021

Потреба за прогласување на Осоговските Планини за заштитено подрачје

- Осоговските Планини се најзначаен и најголем планински масив во источна Македонија.
- Важноста на Осоговските Пл. произлегува од присуството на бројни значајни видови и живеалишта, но и специфични геоморфолошки појави, културно наследство и долговековната интеракција помеѓу човекот и природата што резултирала со појава на уникатни предели.
- Осоговските Планини се простор признаен на меѓународната карта на значајни подрачја како идентификувано Значајно подрачје за растенија, Значајно подрачје за птици, Емералд подрачје и дел од Европскиот зелен појас. Неговата заштита претставува и европски чекор кон зачувување на нашето заедничкото богатство.
- Осоговските Планини според досегашните истажувања е идентификувано како идно потенцијално подрачје за Натура 2000, но потребни се дополнителни повеќе годишни истражувања за идентификација на живеалишта и видови од европско значење
- Осоговските Планини поседуваат и бројни природни ресурси од интерес за населението и вкупниот економскиот развој на подрачјето.
- Прогласувањето на заштитено подрачје ја одсликува потребата за заштита на природните вредности, рационално искористување на природните ресурси и подобрување на локалниот социо-економски развој

Заштитен предел „Осоговски Планини“

Заштитен предел е подрачје каде што интеракцијата на луѓето со природата во текот на времето создала предел со значителни еколошки, биолошки, културни и други вредности, географски особености и има рекреативно, историско и научно значење.

Разновидност на екосистеми

Осоговските Планини се одликуваат со голем диверзитет на екосистеми што произлегува од диверзитетот на живеалишта.

На Осогово се среќаваат различни

- **водни екосистеми** (реки, потоци и акумулации),
- **голем број различни шумски екосистеми** (букови, дабови, габеров-дабови шуми, реликтни шумски заедници и сл.),
- **тревести екосистеми** (ливади, брдски и планински пасишта, рабни зелјести екосистеми),
- **карпести екосистеми** (главно силикатни карпи) и
- **различни влажни екосистеми** (алкални блата, кисели тресетишта, шумски тресетишта и други).

Разновидност на живеалишта

19 од 42 типови живеалишта се значајни за зачувување според Директивата за живеалишта на Европската Унија.

4 типови се означени како приоритетни според ЕУ Директивата за живеалишта и се од посебен интерес за заштита на меѓународно ниво

- Грмушести заедници со бел габер (тракиско-македонски белогаберови шибјаци), кои се наоѓаат во пониските јужни делови од Осогово (над Кочани и Пробиштип во појасот од 750-800 м н.в.),
- Тревести заедници со едногодишни растенија (хелено-балкански заедници со куси треви и едногодишни тревести растенија- псевдостепа во пределот на брдски пасишта над Чешиново- Облешево и делумно над Кочани)
- Високопланинските пасишта [со *Nardus stricta*] кои се среќаваат околу највисоките врвови
- Крајречни поплавни и галериски мешани шуми со евли, тополи, врби и други дрвни видови.

Присуството на овие живеалишта заедно со голем број животински видови претставува придонес на Македонија за природата на Европската Унија и обврската за нивна заштита.

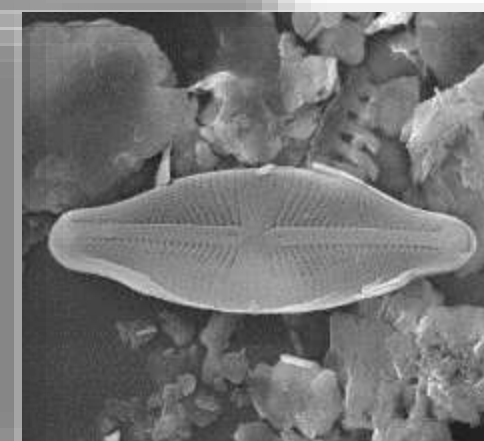
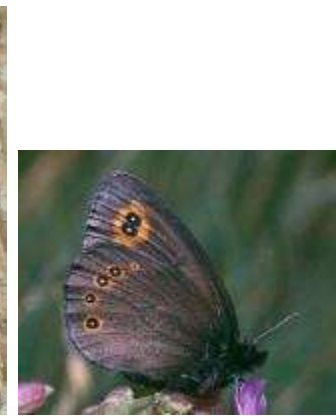

Еколошко и биолошко значење

- Досега **регистрали се околу 3 150 видови во сите таксономски групи.**
- Околу **175 видови имаат определено меѓународно значење**, од нив, 1 вид припаѓа во групата на силикатни алги, 1 е растителен вид, 2 се габи а 73 се животински видови.
- Повеќе од **400 видови имаат национално значење**, односно се ендемити (48) субендемички (53), реликти или ретки (~300) видови **и/или се** заштитени согласно Законот за природа (61 вид) во Македонија.
- 19 типови живеалишта значајни за зачувување според Директивата за живеалишта на Европската Унија а од нив 4 типови се со приоритет за заштита.

Биолошка разновидност

Валоризација

Меѓународни критериуми

(околу 80 значајни вида)

- ▶ IUCN Глобална и Европска црвена листа,
- ▶ Директива за живеалишта на ЕУ
- ▶ Директива за птици на ЕУ
- ▶ Бонска конвенција
- ▶ Бернска конвенција и критериуми на Емералд.
- ▶ SPEC - Видови од интерес за европско зачувување
- ▶ ИВА и ИРА видови

Национални критериуми

- ▶ Ендемични видови – околу 90 вида
- ▶ Ретки видови – над 120 вида
- ▶ Реликтни видови

родот *Erebia* претставен со 6 вида

Nebria jockischi jockischi

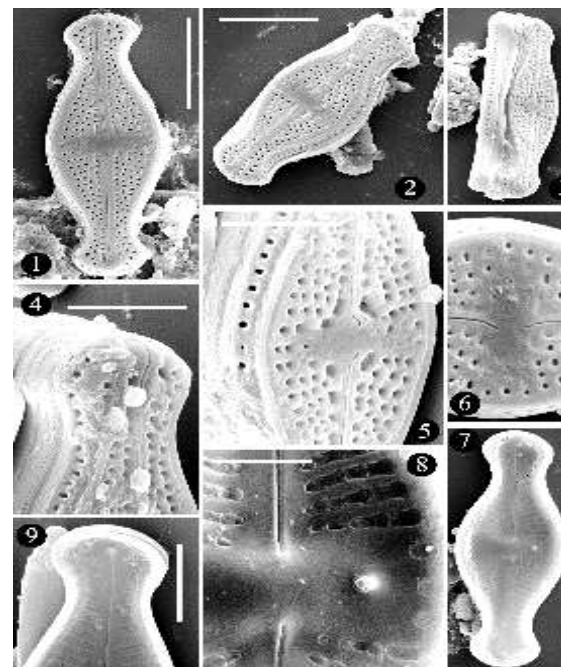
Биолошка разновидност

Група	Вкупен број на видови	Меѓународно значајни видови	Ендемични и национално значајни	Ретки видови
Флора (таксони)	1072 (~31%)	2	2 осоговски ендемити; 22 субендемити	44
Габи	437			
Дијатомејски алги	391		3 осоговски ендемити	48
Пеперутки	105 (50%)	4	0	1
Вилински коњчиња	39 (60%)	9		
Ортоптери	77 (45%)	3	6 регион. ендемити	4
Тркачи	246 (43%)	3	4 осоговски ендемити; 18 субендемити.	31
Сапроксилни инсекти		4		
Пајаци	450 (~70%)	0	38 ендемити	~150
Акватични безрбетници	152	1	19 субендемити	26
Риби	10 (~15%)	8	6 субендемити	
Водоземци	10 (71%)	10	1 ендемичен 5 заштитени	
Влекачи	23 (68%)	4	16 заштитени	
Птици	141 (33%)	>100	34 заштитени	
Цицачи	44 (51%)	31	6 заштитени	

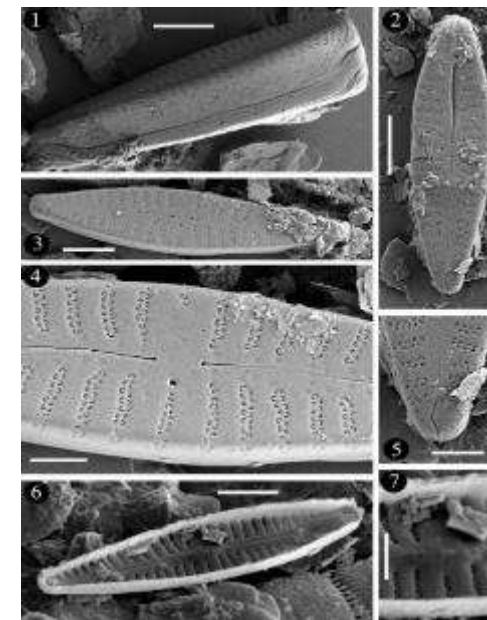

Дијатомејски алги

- Едноклеточни, микроскопски организми;
- Имаат силикaten клеточен ѕид кој има форма на кутија и се нарекува **фрустула**;
- Дијатомеите се јавуваат во слатководни и морски екосистеми, како и на влажни карпи и почва;
- Со нивно изумирање, нивните фрустули се таложат на дното и формираат големи фосилни депозити, означени како дијатомит или дијатомејска земја;
- Различни видови се индикатори за чиста/загадена вода;

Luticola osogovoensis, нов вид дијатомејска алга за науката, регистриран на влажна карпа кај Стари Град, покрај река Каменица)

Gomphonema confusum, нов вид регистриран во тресет близу Калин Камен

- Други значајни и ретки видови најдени на Осогово: *Eunotia atomus*, *Eunotia fabaeformis*, *Pinnularia ivaloensis*, *Pinnularia rabenhorstii*, *Pinnularia submicrostauron*.

Габи и лишаи

- **Габи**, регистрирани 437 од нив јадливи се 30- тина вида, а 10 се отровни

Јајчарката (*Amanita caesarea*) јадлива габа, слична е со мувоморката, па за нејзина берба треба огромно познавање на габите;

Видот е вклучен во Црвената листа на габи

Мувоморка (*Amanita muscaria*), нејадлива (отровни) габа. Лесно се препознава, најчесто има црвена капа со бели точки, живее во шумски екосистеми

- Иако е отровна, смртноста кај луѓето предизвикана од консумација на оваа печурка е премногу ретка
- Делува како невротоксин и предизвикува халуцинации

- **Лишаи**

Географски лишај (*Rhizocarpon geograficum*)

- „Црта“ географски карти на карпите
- Лесно забележливи жолти шари
- Индикатори за околина со чист воздух

Amanita caesarea

Amanita muscaria

Rhizocarpon geograficum

Ретки и ендемични растенија

Жолта зеленика (*Genista fukarekiana*)

- Спаѓа во групата на тревести растенија
- Изразено жолти цветови
- Расте на високопланински предели
- Македонски (локален) ендемит, кој е најден само на Царев Врв (Султан Тепе)

Genista fukarekiana

Чуваркуќа (*Sempervivum erythraeum*)

- Редок вид на чуваркуќа, се среќава на карпести предели

Sempervivum erythraeum

Пречица (*Lycopodium clavatum*)

- Реликтен вид на примитивен папрат, датира од Силур, се среќава во шумски тресетишта
- Исклучително редок вид, во Македонија се среќава само на Осогово

Lycopodium clavatum

Значајни животински видови

Безрбетници:

Копнени

Molops piceus osogovensis

- Локален ендемичен подвид на тркач, живее во дабови шуми

Алпски сечко (*Rosalia alpina*)

- Сапроксилен инсект, со приоритетен статус за зачувување според ЕУ Директивата за живеалишта, живее во шумски екосистеми

Водни

Drusus osogovicus – за прв пат опишан од Осогово, најден во изворишните делови на реките под Царев врв

Балкански поточар (*Cordulegaster heros*)

- Живее во мали планински потоци и реки кои течат низ шуми
- Прогласен како скоро загрозен вид според ЕУ Директивата за живеалишта

Поточниот рак (*Austropotamobius torrentium*)

- Живее во реки со брз тек и најчесто се крие на дното од реката или под камења
- Важен вид кој е вклучен во анексите на Европската директива за живеалишта

Molops piceus

Rosalia alpina

Cordulegaster heros

Значајни животински видови

‘Рбетници

Живородна гуштерица (*Zootoca vivipara*)

- Живородни (вивипарни) гуштери, не полагаат јајца, туку раѓаат млади
- Интересен и редок вид, се среќава на високопланински пасишта на места каде има грмушки со боровинки (Царев Врв)

Zootoca vivipara

Златен орел (*Aquila chrysaetos*)

- Меѓународно и национално значаен вид на птица
- Гнезди најчесто на карпи, но често се среќава во шумските предели со чистини на Осогово

Aquila chrysaetos

Rhinolophus ferrumequinum

Голем потковичар (*Rhinolophus ferrumequinum*)

- Значаен вид на лилјак, живеат во пештери или пукнатини на карпи
- Присутна е колонија на локалитетот Раткова Скала

Жолт мукач (*Bombina variegata*)

- Препознатливи се по тоа што имаат жолто-портокалови дамки на stomachната страна

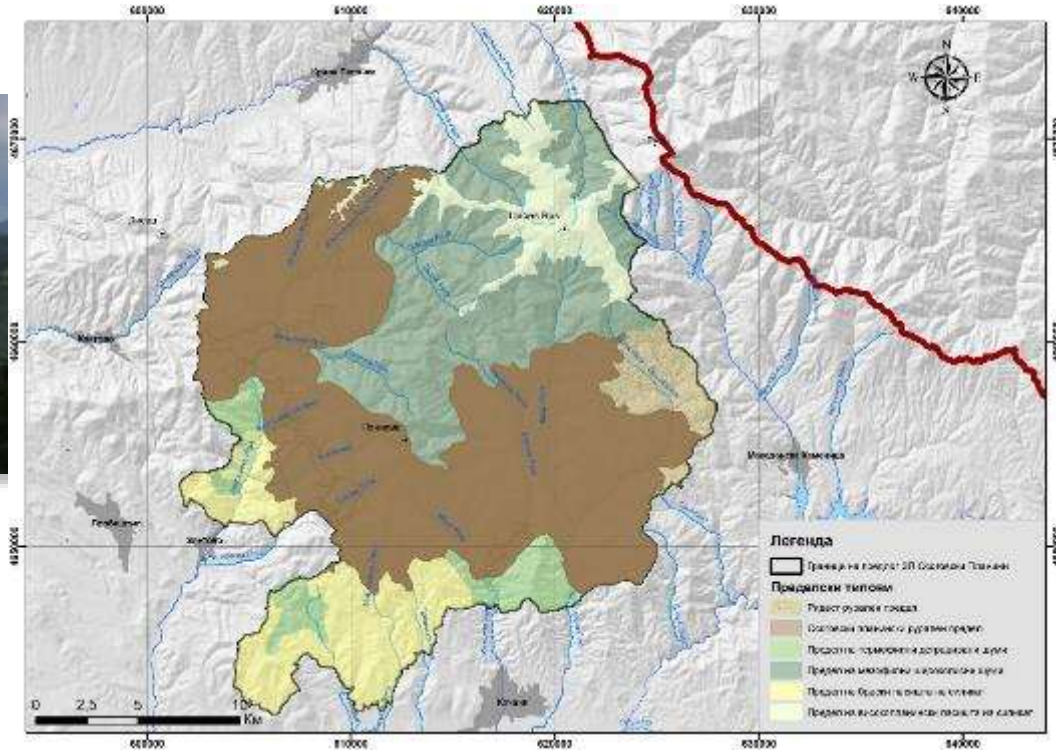
Bombina variegata

Разновидност од предели

Пределската разновидност е главна одлика на Осоговските Планини

Карактеристичната расфрланост на населените места во дабовиот и буковиот појас од планината и животните навики на луѓето ги обликувале природните и културните добра на падините на Осогово во мозаик од карактеристични предели, од кои “Осоговскиот планински рурален предел” е уникатен и доминантен пределски тип кој го потврдува вековниот традиционален соживот на луѓето со природата.

Поради специфичниот „расфрлан“ распоред на населбите во мозаикот од широколиснати шуми, пасишта и земјоделско земјиште, овој пределски тип поседува висока културна вредност и висока пејсажна вредност и е значаен (уникатен) во национални рамки

Агробилошка разновидност

Една од најспецифичните карактеристики на Осогово е *осоговскиот рурален предел*, чиј матрикс е составен од пошумено земјиште, петна од маала, ливади и ниви.

Речиси сите домаќинства, во градините или на мали парцели во близина на нивните куќи, одржуваат локални и автохтони популации и сорти барем од една култура. Бидејќи одржувањето на локалните сорти зависи директно од човековите активности, депопулацијата придонесува голем дел од нив да исчезнат во блиска иднина.

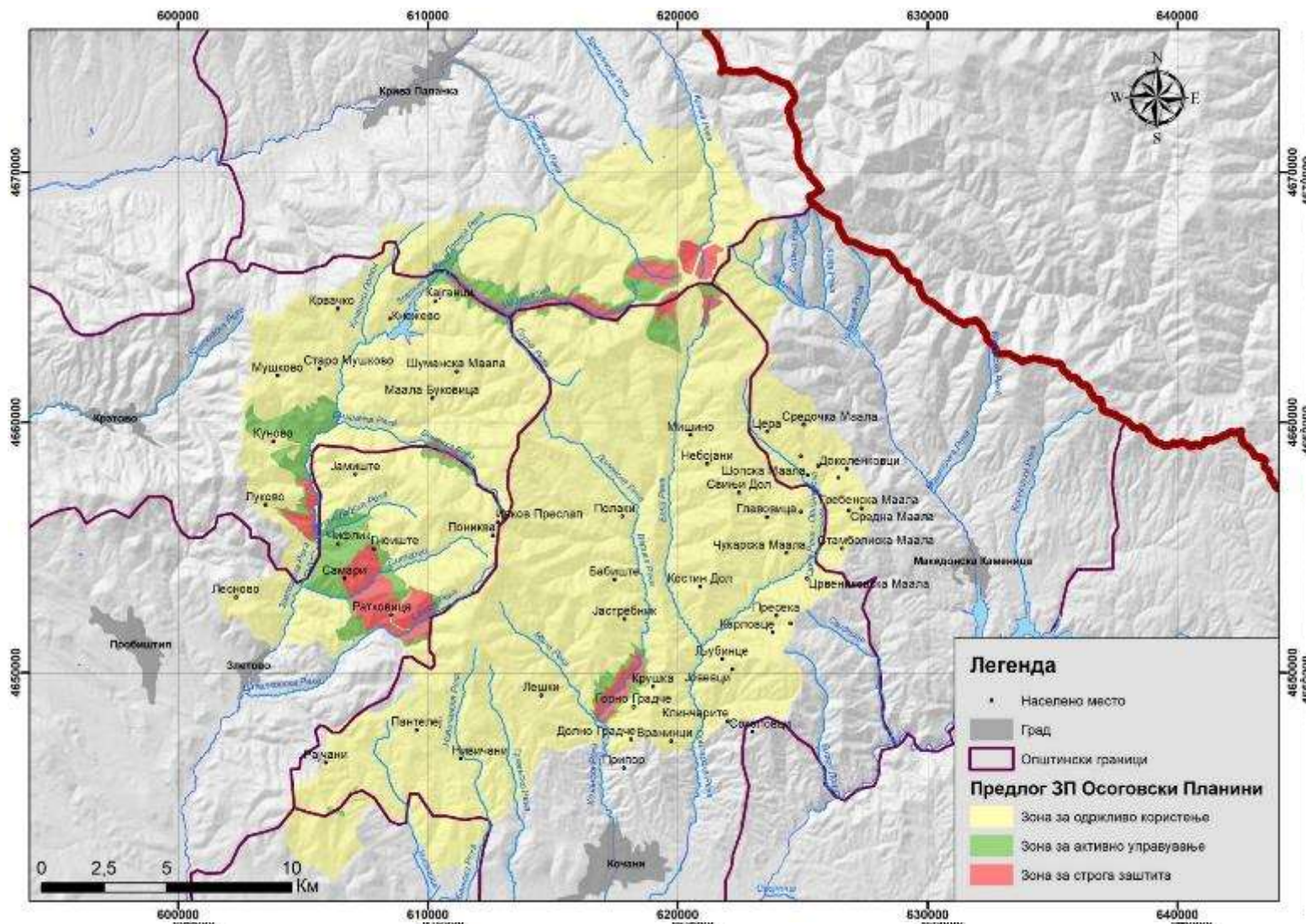
ВИД	РАСА	СОСТОЈБА
Говеда	Буша	Ранлива
Овци	Овчеполска овца	Незагрозена
Кози	Балканска коза	Загрозена
Пчели	A. mel. macedonica	Стабилна
Коњи	Локален коњ	Критична
Магариња	Локално магаре	Критична
Кокошка	Домашна кокошка	Загрозена

Други вредности на Осоговските Пл.

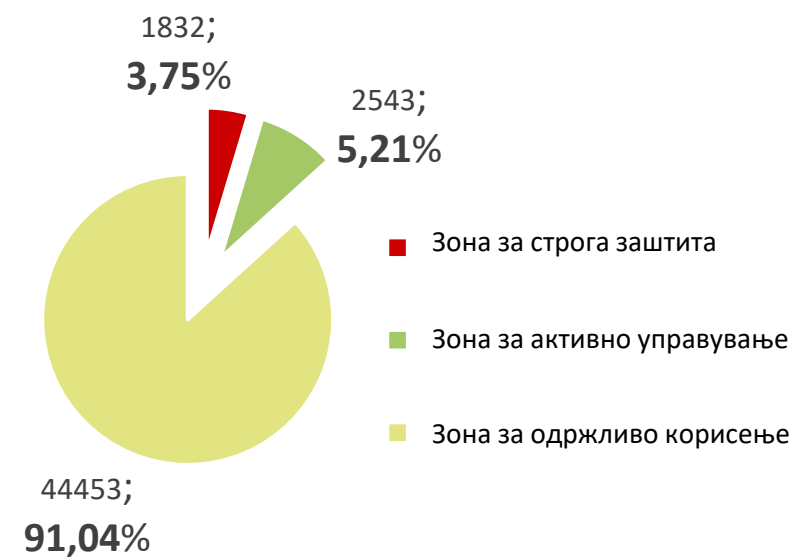
- Поседуваат признаени историски и културни вредности (големиот број археолошки локалитети и артефакти најдени на ова подрачје.
- Поседува и други локално и национално значајни социјални и економски вредности: развиено рударство, развиено сточарство, водни и шумски ресурси, дивеч, габи, чаеви и шумски плодови кои нудат бројни екосистемски услуги и директни економски придобивки на локално и национално ниво.

Предлог граница и зони Заштитен предел “Осоговски Планини”

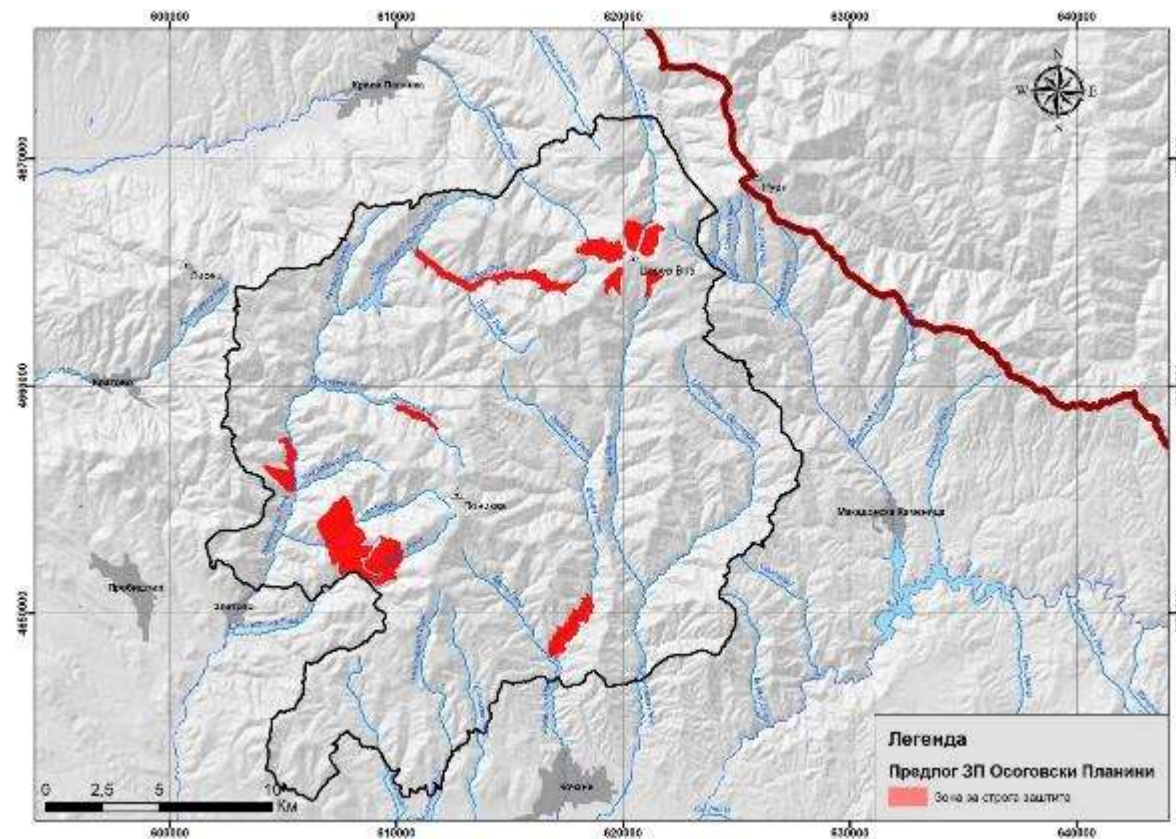

Вкупна површина на
предлогот за заштита
48829,27 ha

Зона за строга заштита

- Зона за строга заштита претставува дел од заштитеното подрачје со највисок интерес за заштитата;
- Се карактеризира со изворни, неизменети карактеристики на екосистемите или има сосема мали промени како резултат на традиционални управувачки практики.
- Зафаќа површина од 1832,95 ha или 3,75% од предлогот за ЗП
- Расцепкана на 12 помали делови, кои се дисперзно распоредени

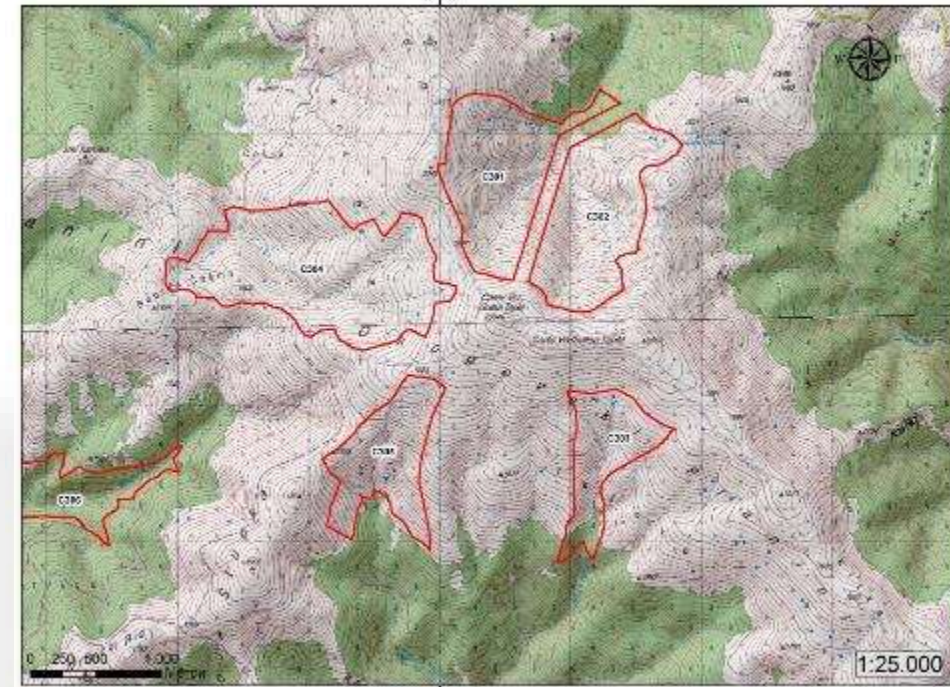

- Опфаќа најзначајните и најрепрезентативни живеалишта, како: високопланински пасишта, добро сочувани и репрезентативни шумски заедници од габер, крајречни заедници со врба, топола и евла и мали површини од букова шума (рефугиуми или шумски површини со минимални антропогени интервенции), тресетишта, изворишни делови на реките, карпести предели и дел од врштините.

Зона за строга заштита околу Царев Врв

Просторот околу Царев Врв поседува исклучителни природни вредности, особено живеалишта и видови (ендемични, ретки, алпски видови со национално и меѓународно значење) и вредности од геодиверзитет (гласијален цирк).

Различни типови хабитати, од кои тресетиштата претставуваат приоритетна природна вредност според ЕУ Директивата за живеалишта, а значајни се високопланинските пасишта со *Nardus stricta* кои се богати со видови. За одржување на овој хабитатен тип клучно е традиционалното сточарење.

Код	Зони	ha	% во ЗП
C301	Царев Врв - Извори на Врањан	88,41	0,18%
C302	Царев Врв - Алтан Чешма	91,77	0,19%
C303	Царев Врв - Ташово	47,62	0,10%
C304	Царев Врв - Бабина Чешма	149,87	0,31%
C305	Царев Врв - Маркова Ступка	60,11	0,12%

Зона за строга заштита Орлов Камен и Раткова Скала

Шарена ешна (*Caliaeshna microstigma*)

Црвовидна змија (*Xerotyphlops vermicularis*)

Раткова Скала

Црвената чуваркуќа (*Sempervivum erythraeum*)

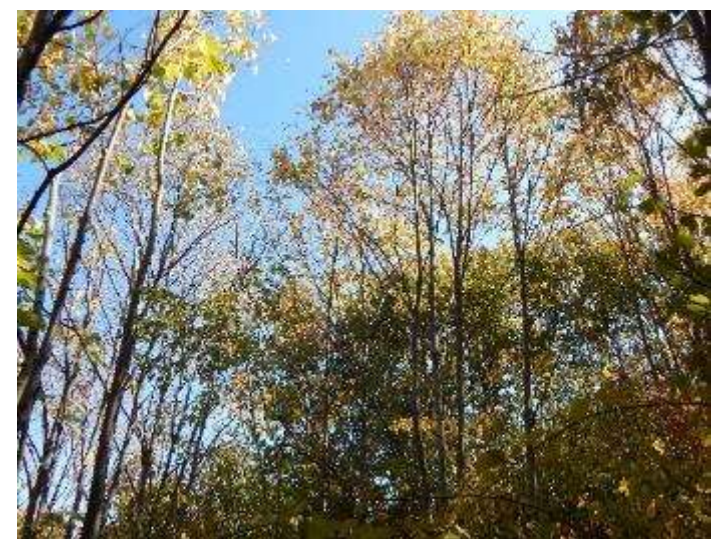

Кања (*Neophron percnopterus*)

Поглед од Орлов Камен кон Орлово Крило

Зона за активно управување

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Зона за одржливо користење

Цели на управување со категорија V

- Целта на категорија V - Заштитен предел е:
 - да се зачува и одржи автентичниот мозаичен карактер на пределот;
 - да се одржи взаемна врска помеѓу луѓето и природата,;
 - да се спречат активности што ја нарушуваат природната рамнотежа на екосистемите;
 - да се создадат услови за заштита и унапредување на природното наследство и
 - одржливо користење на природните ресурси и
 - Да се создадат услови за социо-економски развој на руралните средини

Категорија V значи степен на заштита каде подрачјето може да се користи согласно постојните законски прописи, а целта е да се управува интегрирано и плански, се со цел зачувување на мозаичните пределските карактеристики, долгорочно и одржливо корисење на природните ресурси и остварување локални и национални бенефити.

Ви благодарам на вниманието!

contact@mes.org.mk
kitanova@mes.org.mk

www.bregalnica-ncp.mk
www.mes.org.mk

<https://www.moepp.gov.mk/wp-content/uploads/2015/01/Studija-ZP-Osogovo-24.07.2019-Final.pdf>